

DOI: 10.33663/1563-3349-2022-33-152-163

УДК 340.1

Т. І. ТАРАХОНИЧ,кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник*

ORCID: 0000-0002-1586-5088

ПОНЯТТЯ ПРАВОТВОРЧОСТІ В КОНТЕКСТІ ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ

У статті охарактеризовано підходи до розуміння правотворчості з точки зору правової доктрини. Акцентовано увагу на понятті та особливостях правотворчості, визначено співвідношення правотворчості з такими категоріями, як правоутворення та нормотворчість. Узагальнено існуючі наукові підходи та виокремлено чинники, що впливають на формування доктрини правотворчості. Визначено та охарактеризовано принципи правотворчості.

Ключові слова: правова доктрина, доктрина правотворчості, правоутворення, правотворчість, нормотворчість, принципи правотворчості.

Tarakhonich Tetiana. Concept of Lawmaking Process in the context of the Legal Doctrine

The article describes the approaches to understanding of lawmaking taking into account the legal doctrine. The attention is focused on the concept and peculiarities of lawmaking. The article defines the correlation of lawmaking with such categories as law formation and rulemaking. The research summarizes the existing scientific approaches and distinguishes the factors that influence the formation of the lawmaking doctrine. The principles of lawmaking are defined and characterized.

Key words: Legal Doctrine, Doctrine of Lawmaking Process, Lawmaking, Legal Formation, Principles of Lawmaking Process.

Вступ. Кардинальні зміни, що відбуваються в суспільстві та державі, проведення реформ у різних сферах суспільного життя вимагають більш детального, науково обґрунтованого, вираженого підходу до розуміння правотворчості з точки зору правової доктрини.

Як відомо, правовій доктрині загалом і доктрині правотворчості зокрема належить важливе місце та роль як у загальнотеоретичній науці, так і в практичній сфері. Н. М. Пархоменко справедливо наголошує, що «юристи, передусім учені юристи, є тими суб'єктами, які виявляють нагальні потреби правового регулювання. Виробляючи спільні узгоджені погляди щодо вирішення тих чи інших проблем права, вони формують правову доктрину, положення якої в силу своєї переконливості, обґрунтованості, наукової істинності

* **Tarakhonich Tetiana**, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.), Senior Research Officer

широко використовуються в юридичній практиці. Іншими словами, йдеться про конвенціональне наукове знання»¹.

Метою цього дослідження є виявлення на загальнотеоретичному рівні закономірностей формування та розвитку доктрини правотворчості, з'ясування сутності правотворчості та ґрунтовний аналіз її принципів.

Серед завдань, які необхідно вирішити, аналізуючи цю проблему, слід зазначити такі: визначення поняття доктрини правотворчості, загальна характеристика співвідношення правотворчості з такими категоріями, як правоутворення та нормотворчість, виокремлення та загальна характеристика принципів правотворчості.

Зазначене актуалізує необхідність більш детального, ґрунтового вивчення цієї проблеми, пошук нових концептуальних підходів щодо її розв'язання.

Огляд літератури. Детальний аналіз сучасних літературних джерел, свідчить про циклічність і фрагментарність наукових досліджень у контексті проблематики доктрини правотворчості, а також визначення її місця та ролі в юридичній науці.

Поряд з цим заслуговують на увагу наукові розвідки вітчизняних і зарубіжних вчених, які належать як до так званого радянського періоду розвитку, так і до сучасного періоду, пронизаного ідеями глобалізації, трансформації, демократизації, а саме: М. С. Булкат, С. М. Гусарова, С. Д. Гусарева, Є. П. Євграфової, М. В. Кармаліти, О. І. Левченкова, О. Л. Львової, С. І. Максимова, Л. О. Макаренко, О. В. Малько, Г. В. Мальцева, Н. М. Оніщенко, М. Ю. Осипова, С. В. Плавич, Н. М. Пархоменко, О. В. Петришина, С. В. Полєніної, М. О. Теплюка, Ю. О. Тихомирова, О. І. Чаплук, О. І. Ющика, Р. Ю. Ященко, Ю. С. Шемшученко та ін.

У працях згаданих вчених правова доктрина та доктрина правотворчості аналізується як на загальнотеоретичному рівні, так і з точки зору її практичного використання. На загальнотеоретичному рівні правова доктрина загалом характеризується крізь призму аналізу різновидів джерел права, про що свідчить монографічне дослідження Н. М. Пархоменко «Джерела права»¹⁶, або як чинник, що здійснює безпосередній вплив на правотворчу та правозастосовну практику. Саме на даний аспект проблеми акцентує увагу вчена в подальших своїх наукових працях, підкреслюючи, що «цей підхід виражає «прикладний», регулятивний потенціал правової доктрини, яка в цьому розумінні не лише статично відображає стан правової дійсності, а й активно впливає на всі ключові елементи правової системи: вироблені юридичною наукою поняття, юридичні конструкції, теоретичні положення й інші наукові правові абстракції, що є результатом пізнавальної діяльності та відбивають в узагальненому вигляді сутнісні сторони і закономірні зв'язки правової реальності, у тій чи іншій формі активно використовуються в різних галузях юридичної діяльності»².

У даному контексті на цю проблему акцентував увагу також І. В. Семеніхін³, аналізуючи поняття, ознаки та структуру правової доктрини.

Загальні питання правової доктрини неодноразово ставила також Н. М. Оніщенко, аналізуючи її співвідношення з таким поняттям, як юридична наука⁴. Поряд з цим питання щодо поняття, сутності, принципів правотворчості, її співвідношення з правоутворенням характеризував С. М. Гусаров⁵. На кількісні показники правотворчості та її різновиду законотворчості акцентували увагу М. О. Теплюк та О. І. Ющик⁶. На деякі аспекти правотворчості та реалізації права як засобів досягнення соціального компромісу звертала увагу Л. О. Макаренко⁷.

На дисертаційному рівні ця проблема порушувалася О. І. Чаплук, яка акцентувала увагу на співвідношенні національної та міжнародної правотворчості⁸. Слід зазначити, що питаннями делегованої правотворчості переймався П. О. Грималюк⁹. Проблему правотворчості в умовах перехідного суспільства ставив Р. Ю. Ященко¹⁰.

Також заслуговує на увагу монографічна праця М. Ю. Осипова¹¹, в якій аналізуються питання співвідношення правового регулювання та правотворчості, акцентується увага на основних елементах правотворчості та правового регулювання, їх функціях, методиці вивчення ефективності правотворчості та правового регулювання.

Наукові надбання вітчизняних і зарубіжних вчених роблять неоціненний внесок у розвиток юридичної науки та практики, спонукають до нових пошуків та ідей. Не ставлячи собі за мету охарактеризувати весь спектр думок щодо правової доктрини, більше уваги зосередимо саме на доктринальному розумінні правотворчості та її особливостях.

Процес формування доктрини правотворчості передбачає пошук нових ідей, висунення відповідних гіпотез, перевірку їх істинності та достовірності часом, сприйняття їх науковою спільнотою та забезпечення реалізації наукових положень у практичній діяльності правотворчих органів.

Постановка проблеми та виклад основного матеріалу. Тенденції розвитку правотворчого процесу в Україні свідчать про необхідність кардинальних змін у цій сфері. Вона вимагає професійного підходу, виваженості, ґрунтовності та своєчасності.

На жаль, закономірністю стає те, що правові норми приймаються з порушенням вимог законодавчої техніки, доволі поширеною є практика прийняття нормативного матеріалу без належного врахування інтересів і потреб суспільства та держави, нехтується принципом науковості, що впливає на якість, дієвість та ефективність законодавства. Висока інтенсивність правотворчого процесу не завжди приводить до позитивних наслідків. Як слушно зазначає Н. М. Пархоменко, «така ситуація частково є наслідком низького професійного рівня суб'єктів правотворчого процесу, створення умов штучного прискорення розробки та прийняття окремих законодавчих актів, зниження ролі науки або правової доктрини в правотворчому процесі, що, на жаль, стало звичайною практикою і в підсумку призводить до накопичення нормативного масиву та ускладнення правового регулювання»¹².

Важливим завданням юридичної науки є своєчасне забезпечення сфери правотворчості та правозастосування новими науковими ідеями, інноваційними розробками, висновками та пропозиціями. Зазначене свідчить, що проблема правотворчості та її доктринальний аналіз на загальнотеоретичному рівні є своєчасною та необхідною.

У сучасній науковій літературі правотворчість розглядається з різних сторін, а саме як: правова категорія, різновид юридичної діяльності, об'єктивно зумовлене правове явище.

Насамперед акцентуємо увагу на розумінні правотворчості як правової категорії. У цьому контексті погляди вчених доволі схожі за своїм змістовим наповненням, що зумовлено використанням подібних методологічних підходів, принципів і методів наукового пізнання та гуртуються на особливостях даної категорії.

В енциклопедичному юридичному словнику під правотворчістю розуміють «напрямок діяльності держави, пов'язаний з офіційним закріпленням норм права шляхом формування приписів, їх зміни, доповнення та скасування»¹³.

На думку Т. О. Дідича, «правотворчість – це інтелектуально-вольовий процес, що здійснюється шляхом виявлення потреб розвитку суспільства та їх адекватного стимулювання або прискорення за допомогою засобів і методів правового регулювання»¹⁴.

Щоб достеменно зрозуміти, осмислити будь-яке наукове поняття, необхідно ретельно вивчити його особливості та закономірності. Серед особливостей правотворчості вітчизняні вчені виокремлюють такі: має офіційний характер, оскільки здійснюється публічно у чітко визначених формах і способах; здійснюється уповноваженими суб'єктами, що наділені відповідним правовим статусом (населення держави, органи держави, органи місцевого самоврядування, громадськими організаціями тощо); має результативний характер, змістом якого є відповідний письмовий документ, що є формою (джерелом права); змістом правотворчості є встановлення, зміна або припинення дії правових норм; має процесуальний характер, оскільки здійснюється у певних процесуальних формах і поділяється на ряд послідовних стадій; регламентована правовими нормами, що передбачає закріплення правотворчих повноважень відповідних суб'єктів, процедури здійснення, правил юридичної техніки тощо; відображає рівень досконалості законодавчої бази в державі та її законодавчу політику; забезпечує ефективність правового регулювання суспільних відносин; має складний зміст, що виявляється у системі її різновидів¹⁵.

Беручи до уваги особливості правотворчості, слід констатувати, що правотворчість – це офіційна, регламентована, результативна діяльність уповноважених суб'єктів, що має поетапний характер, змістом якої є встановлення, зміна чи припинення дії правових норм.

Правотворчість також можна розглядати як один із видів юридичної діяльності. Так, Л. О. Макаренко слушно зауважує, що «правотворча діяль-

ність – це: 1) форма державного управління суспільством, яка полягає в теоретичних і практичних зусиллях законодавця на основі вивчення об'єктивних закономірностей і узгодження інтересів різних верств суспільства офіційно сформулювати правові норми або визнати такими сформовані в суспільстві правила поведінки для впорядкування юридично значущих відносин з метою ефективних позитивних соціальних результатів; 2) здійснювана у визначених процедурно-правових межах юридична діяльність»¹⁶.

В. І. Риндюк розглядає правотворчість з точки зору праксіології, підкреслюючи, що «правотворча діяльність як вид юридичної діяльності спрямована на встановлення, зміну, скасування норм права суб'єктами публічної влади в межах їх повноважень в юридичній формі законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів»¹⁷. Загальновизнаною в юридичній літературі є думка про те, що для правотворчої діяльності як різновиду юридичної діяльності, характерними є ті ж особливості, які характерні і для юридичної діяльності, а саме: наявність суб'єкта та об'єкта діяльності, зміст діяльності, мета її здійснення, способи, прийоми, методи та засоби її реалізації, спрямованість на досягнення певного результату тощо.

Аналізуючи правотворчість як правове явище, слід підкреслити, що воно займає самостійне місце та виконує лише йому притаманну роль у системі явищ правової реальності, значний вплив на нього здійснюють різні типи праворозуміння, для яких також властиві певні протиріччя, воно зумовлене закономірностями розвитку правової сфери життєдіяльності суспільства та держави.

З доктринальної точки зору зарубіжні вчені підкреслюють, що правотворчість – це процес пізнання та оцінки потреб суспільства та держави, формування та прийняття правових актів уповноваженими суб'єктами в межах відповідних процедур¹⁸.

Доволі близьким за значенням до правотворчості, але не тотожним є поняття правоутворення. В юридичній енциклопедичній літературі під правоутворенням розуміють «відносно тривалий процес формування юридичних норм, що починається з визнання державою певних повторювальних суспільних відносин, усвідомлення необхідності їх правового регулювання, формального закріплення і державного захисту юридичних приписів»¹⁹.

С. М. Гусаров підкреслює, що правотворчість є частиною правоутворення, більш вузьким поняттям. Вчений доходить висновку, що «правотворчість – це насамперед форма владно-вольової діяльності держави, то правоутворення є формою виникнення й дії права, яке може відбуватися й поза межами правотворчості. Крім цього, правоутворення розкриває притаманні правотворчості закономірності, тенденції розвитку державно-правових процесів»²⁰.

Цю думку поділяють також зарубіжні вчені, розмежовуючи поняття «правотворчість» і «правоутворення». Окрім того, вони зазначають, що правотворчість являє собою елемент правоутворення та спрямована на прийняття, зміну та відміну окремих складових «правової матерії». Поряд з цим

правоутворення може бути охарактеризовано як безперервний процес формування права як цілісної нормативної системи²¹.

Погоджуючись з цим підходом, ряд науковців стверджують, що правоутворення – це природно-історичний процес формування права (передусім формування правових приписів – норм), у процесі якого відбувається аналіз та оцінка сформованої соціальної дійсності з точки зору права, формування поглядів та концепцій про правове регулювання суспільних відносин²².

Узагальнивши, слід констатувати, що правоутворення є ширшим за змістовим наповненням поняття, ніж правотворчість. Правоутворення тісним чином пов'язане з процесом виникнення, формування та дії права. Відповідно правотворчість є складовою процесу правоутворення та може здійснюватися як органами держави, так і суб'єктами громадянського суспільства тощо.

Існує також інший аспект аналізу проблеми правотворчості, а саме її співвідношення з нормотворчістю, що має соціальну та правову складову. В цьому співвідношенні правотворчість належить саме до правової складової нормотворчості.

З огляду на зазначене вітчизняні вчені визначають нормотворчість як «врегульовану законодавством діяльність уповноважених державних органів щодо розробки та прийняття нормативно-правових актів, які містять загальні правила поведінки (норми права)»²³.

Правотворча діяльність ґрунтується на певних засадах, ідеях, що в їх сукупності складають принципи правотворчості. Вони в узагальненому вигляді відтворюють особливості правотворчої діяльності, є критерієм її оцінки, ціннісним відображенням діяльності правотворчих суб'єктів, можуть бути закріплені як нормами права, так і знаходити відображення на доктринальному рівні.

З огляду на зазначене принципи правотворчості – це сукупність науково обґрунтованих вихідних ідей, поглядів, засад, що є базовою основою діяльності суб'єктів правотворчості та можуть формалізуватися в нормі права.

Більшість науковців схильні класифікувати принципи правотворчості на загальні та спеціальні. Цю думку поділяє О. Ф. Скакун, аналізуючи принципи нормотворчості. А оскільки правотворчість є доволі близьким за значенням поняттям з нормотворчістю, то й критерії їх класифікації та різновиди є подібними. Таким чином, вчена серед загальних принципів нормотворчості виокремлює: принцип гуманізму, демократизму, толерантності, гласності, правової законності. При цьому вона відзначає, що до спеціальних принципів нормотворчості можна віднести такі: науковість і професіоналізм, зв'язок із практикою, оперативність, поєднання динамізму і стабільності²⁴.

Узагальнивши наукові підходи щодо принципів правотворчості, слід підтримати думку вчених щодо їх поділу на основні та додаткові. Серед основних принципів правотворчості більшість вчених виокремлюють такі: демократизму, гласності, професіоналізму, правової законності, гуманізму тощо.

Наразі серед основних принципів необхідно звернути увагу на ті з них, яким відводиться важливе місце в процесі правотворчості. Акцентуємо увагу на тих особливостях, які їм властиві.

Насамперед принцип демократизму ґрунтується на принципі верховенства права, розширює коло суб'єктів правотворчості, надає можливість народу брати участь у прийнятті норм права як безпосередньо, так і опосередковано з додержанням демократичних процедур. Вітчизняні вчені підкреслюють, що «право, законодавство адекватно відображають волю народу, формуються через безпосередню і посередню форми демократії, а інститути права повинні забезпечувати адекватну реалізацію волі народу»²⁵.

Принцип гуманізму є важливим принципом як права загалом, так і принципом правотворчості, в основі якого покладена ціннісна складова людини, її невід'ємні та невідчужувані права та свободи, які повинні набуті втілення в нормах права в процесі правотворчості. Так, С. П. Погребняк доводить, що ідея гуманізму властива як природному, так і позитивному праву, вона набуває відображення в різних галузях права. Вчений підкреслює, що «вищі гуманістичні засади, зумовлені сутністю суспільства і прагненням людини до високого, гідного становища, реалізуються насамперед у цінностях природного права. Однак гуманізм поряд зі свободою, справедливістю і рівністю без всяких сумнівів є також однією з основних засад позитивного права. Це категорично необхідно враховувати під час створення, застосування і тлумачення юридичних актів»²⁶.

Принцип правової законності передбачає дотримання процедури прийняття нормативно-правового акта суб'єктами правотворчості, які мають на це відповідні повноваження. О. Ф. Скакун зазначає, що «правова законність як принцип – провідне загальноприйняте правило імперативного характеру, яке виражається в незаперечних вимогах до державних органів, громадських організацій, комерційних корпорацій, посадових осіб, громадян діяти правомірно у сферах нормотворчості, реалізації права, інших правових форм діяльності»²⁷.

До додаткових принципів правотворчості можна віднести такі принципи: науковості, правової визначеності, стабільності та динамізму, взаємозв'язку з правозастосовною діяльністю, своєчасності та соціальної затребуваності.

Принцип науковості передбачає можливість та необхідність використання в процесі правотворчості досягнень юридичної думки. Наукові знання формуються поступово під впливом як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників, вони характеризуються концептуальністю, науковою обґрунтованістю, затребуваністю часом.

Принцип правової визначеності як неодноразово зазначалося в юридичній літературі, тісним чином пов'язаний з принципом верховенства права та знаходить відображення в процедурі розробки, прийняття та застосування нормативно-правових актів. В українській юридичній енциклопедії підкрес-

люється фундаментальний характер цього принципу, в його основу покладено вимоги до нормативно-правових актів²⁸.

Принцип стабільності та динамізму в правотворчості зумовлений вимогами та потребами суспільства та держави. Суспільні відносини постійно змінюються, трансформуються та потребують відповідного реагування з боку правотворчих органів. Впорядковуватися повинні насамперед відносини в тих сферах суспільного життя, які потребують такого впорядкування, які є необхідними та нагальними. Накопичення великої кількості нормативного масиву, його колізійність чи навіть конфліктність, низька якість призводять до зарегульованості, невизначеності та правового хаосу.

Принцип взаємозв'язку з правозастосовною діяльністю є надзвичайно важливим для правотворчості. У процесі правотворчості приймаються відповідні правила поведінки, якісні характеристики яких перевіряються на практиці в процесі правозастосування.

Принцип своєчасності та соціальної затребуваності є надзвичайно важливим, оскільки проведення реформ, швидкі зміни в суспільному та державному житті, вимагають відповідного реагування з боку правотворчих органів. Норми, що приймаються, повинні бути науково виваженими та ґрунтовними, конструктивними та витребуваними часом, доцільними та змістовно наповненими.

Висновок. Проблема правоутворення є найбільш складною в теорії права, оскільки ґрунтується на процесах формування права, практичних аспектах його дії, визначенні його місця та ролі в правовому просторі, в житті суспільства та держави.

Правотворчість за своїм змістовим наповненням є інструментальною складовою процесу правоутворення, цілеспрямованою діяльністю відповідних суб'єктів, метою якої є прийняття, зміна чи скасування правових норм.

Ґрунтовний аналіз принципів правотворчості надає можливість більш виважено підійти до розуміння ролі та значення правотворчості в житті суспільства та держави, розкрити її змістове наповнення, показати ті взаємозв'язки, які існують між її суб'єктами та об'єктами, визначити спрямованість цього виду діяльності тощо.

1. Пархоменко Н. М. Правова доктрина як результат правозастосовної діяльності суду. *Правова держава*. Вип. 31. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2020. С. 54–62. С. 55. 2. Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології: монографія. Київ: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. 336 с. 3. Пархоменко Н. М. Правова доктрина... С. 56. 4. Семеніхін І. В. Правова доктрина: поняття, ознаки, структура. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 132. С. 26–36. 5. Оніщенко Н. М. Правова доктрина, юридична наука та захист прав людини (коєфіцієнт корисної дії). *Альманах права*. Роль правової доктрини у забезпеченні прав людини. Вип. 11. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2020. С. 11–15.

6. Гусаров С. М. Поняття та сутність правотворчості в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 2. С. 55–59. 7. Ющик О. І., Теплюк М. О. Законотворчість: до проблеми кількісної оцінки. *Правова держава*. Вип. 22. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корещького НАН України, 2011. С. 15–21. 8. Макаренко Л. О. Правотворчість і реалізація права як засоби досягнення соціального компромісу в процесі регулювання суспільних відносин. *Правова держава*. Вип. 22. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корещького НАН України, 2011. С. 164–171. 9. Чаплик О. І. Теоретичні та практичні аспекти співвідношення національної та міжнародної правотворчості: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2013. 20 с. 10. Грималюк П. О. Делегована правотворчість: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2013. 20 с. 11. Ященко Р. Ю. Правотворчість в умовах перехідного суспільства: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Острог, 2013. 209 с. 12. Осипов М. Ю. Поняття і соотношення правового регулювання і правотворчества: монографія. Москва: Изд-во СГУ, 2010. 221 с. 13. Пархоменко Н. М. Теоретичні та практичні аспекти правового регулювання в сучасній Україні. *Правова держава*. Вип. 30. Київ: Ін-т держави і права імені В. М. Корещького НАН України, 2019. С. 29–35. С. 31. 14. Бобровник С. В., Щербельський В. Є. Правотворчість. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. Київ: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. 992 с. С. 697. 15. Дідич Т. О. Правотворчі засади стабілізації розвитку суспільства. *Правова держава*. Вип. 21. Київ: Ін-т держави і права імені В. М. Корещького НАН України, 2010. С. 143–150. С. 148. 16. Дія права: інтегративний аспект: монографія / кол. авторів; відп. ред. Н. М. Оніщенко. Київ: Видавництво «Юридична думка», 2010. 360 с. С. 230. 17. Макаренко Л. О. Правотворчість і реалізація права як засоби досягнення соціального компромісу в процесі регулювання суспільних відносин. *Правова держава*. Вип. 22. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корещького НАН України, 2011. С. 164–171. 18. Риндюк В. І. Правотворчість як вид юридичної діяльності: праксеологічний аспект. *Вісник Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. Вип. 4. (44). 2019. С. 137–142. С. 139. 19. Общая теория государства и права. Академический курс в 3-х томах / отв. ред. М. Н. Марченко. 3-е изд. перераб. и доп. Москва: Норма. 2007. Т. 2: Право. 816 с. С. 398. 20. Дашковська О. Р. Правоутворення. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т. 3: Загальна теорія права / редкол.: О. В. Петришин (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Інститут держави і права імені В. М. Корещького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. 2017. 952 с. С. 600. 21. Гусаров С. М. Поняття та сутність правотворчості в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 2. С. 55–59. С. 56. 22. Теория государства и права: учебник / под ред. докт. юрид. наук, проф., заслуж. деятеля науки РФ Р. А. Ромашова, докт. юрид. наук, проф., заслуж. деятеля науки РФ В. П. Сальникова. Изд. 2-е доп. и перераб. В 3-х т. Т. 2. Санкт-Петербург: Фонд «Университет», 2010. 344 с. С. 165. 23. Ларин А. Ю. Теория государства и права: учебник. (Серия «Высшая школа»). Москва: Книжный мир, 2011. 288 с. С. 205. 24. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів вищих юридичних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с. С. 273. 25. Скаун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. Київ: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. 520 с. С. 347–348. 26. Гусарев С. Д., Тихомиров О. Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності): навч. посіб. 3-е вид. перероб.

і доповн. Київ: Знання, 2008. 495 с. С. 236. **27.** Погребняк С. П. Втілення принципу гуманізму в праві. *Вісник Академії правових наук України*. № 1 (48). Харків: Право. 2007. С. 33–42. С. 35. **28.** Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. Київ: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. 520 с. С. 490. **29.** Шевчук С. В. Принцип правової визначеності. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2016. Т. 3: Загальна теорія права. / редкол.: О. В. Петришин (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. 2017. 952 с. С. 616.

Reference

1. Parkhomenko N. M. Pravova doktryna yak rezultat pravozastosovnoi diialnosti sudu. *Pravova derzhava*. Vyp. 31. Kyiv: Instytut derzhavy i prava imeni V.M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2020. S. 54–62. S. 55 [ukr]. **2.** Parkhomenko N. M. Dzherela prava: problemy teorii ta metodolohii. Monohrafiia. Kyiv: TOV «Vydavnytstvo «Iurydychna dumka», 2008. 336 s. [ukr]. **3.** Parkhomenko N. M. Pravova doktryna yak rezultat pravozastosovnoi diialnosti sudu. *Pravova derzhava*. Vyp. 31. Kyiv: Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2020. S. 56. S. 54–62. [ukr]. **4.** Semenikhin I. V. Pravova doktryna: poniattia, oznaky, struktura. *Problemy zakonnosti*. 2016. Vyp. 132. S. 26–36. [ukr]. **5.** Onishchenko N. M. Pravova doktryna, yurydychna nauka ta zakhyt prav liudyny (koeffitsiient korysnoi dii). *Almanakh prava*. Rol pravovoi doktryny u zabezpechenni prav liudyny. Vyp. 11. Kyiv: Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2020. S. 11–15 [ukr]. **6.** Husarov S. M. Poniattia ta sutnist pravotvorchosti v Ukraini. *Pivdenoukraiinskyi pravnychiy chasopys*. 2015. № 2. S. 55–59 [ukr]. **7.** Yushchik O. I., Tepluk M. O. Zakonotvorchist: do problemy kilksiny otsinky *Pravova derzhava*. Vyp. 22. Kyiv: Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2011. S. 15–21. [ukr]. **8.** Makarenko L. O. Pravotvorchist i realizatsiia prava yak zasoby dosiahnennia sotsialnoho kompromisu v protsesi rehuliuвання suspilnykh vidnosyn. *Pravova derzhava*. Vyp. 22. Kyiv: Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2011. S. 164–171. [ukr]. **9.** Chapliuk O. I. Teoretychni ta praktychni aspekty spivvidnosnennia natsionalnoi ta mizhnarodnoi pravotvorchosti: Avtoref. dys. kand. yuryd. nauk: 12.00.01. Kyiv, 2013. 20 s. [ukr]. **10.** Hrymaliuk P. O. Delehovana pravotvorchist: Avtoref. dys. kand. yuryd. nauk: 12.00.01. Kyiv, 2013. 20 s. [ukr]. **11.** Yashchenko R. Iu. Pravotvorchist v umovakh perekhidnoho suspilstva: Dys. kand yuryd. nauk: 12.00.01. Ostroh, 2013. 209 s. [ukr]. **12.** Osypov M. Iu. Poniatyie y sootnoshenye pravovoho rnhulyrovanyia y pravotvorchestva: Monohrafiia. Moskva: Yzd-vo SHU, 2010. 221 s. [rus]. **13.** Parkhomenko N. M. Teoretychni ta praktychni aspekty pravovoho rehuliuвання v suchasni Ukraini. *Pravova derzhava*. Vyp. 30. Kyiv: In- t derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2019. S. 31. S. 29–35 [ukr]. **14.** Bobrovnyk S. V., Shchebelskyi V. Ie. Pravotvorchist. Velykyi entsyklopedychnyi yurydychnyi slovnyk / Za red. akad. NAN Ukrainy Yu. S. Shemshuchenka. Kyiv: TOV «Vydavnytstvo «Iurydychny dumka», 2007. S. 697. 992 s. [ukr]. **15.** Didych T. O. Pravotvorchi zasady stabilizatsii rozvytku suspylstva. *Pravova derzhava*. Vyp. 21. Kyiv: In-t derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2010. S. 148. S. 143–150. [ukr]. **16.** Diia prava: inteiratyvnyi aspekt: Monohrafiia / Kol. avtoriv; Vidp. red. N. M. Onishchenko. Kyiv: Vydavnytstvo «Iurydychna dumka», 2010. S. 230. 360 s. [ukr]. **17.** Makarenko L. O. Pravotvorchist i realizatsiia prava yak zasoby dosiahnennia sotsialnoho kompromisu v protsesi rehuliuвання suspilnykh vidnosyn. *Pravova derzhava*. Vyp. 22. Kyiv: Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2011. S. 168. S. 164–171 [ukr]. **18.** Ryndiuk V. I. Pravotvorchist yak vyd yurydychnoi diialnosti:

prakseolohichnyi aspekt. Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «Kyivskyi politekhnichnyi instytut». *Politolohiia. Sotsiolohiia*. Pravo. Vyp. 4. (44). 2019. S. 139. S. 137–142. [ukr]. 19. Obshchaia teoriia hosudarstva y prava. Akademicheskyy kurs v 3-kh tomakh. Otv. red. M. N. Marchenko. 3-e yzd. pererab. y dop. Moskva: Norma, 2007. T. 2: Pravo. S. 398. 816 s. [rus]. 20. Dashkovska O. R. Pravoutvorennia. Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia: u 20-t. Kharkiv: Pravo, 2016. T. 3: Zahalna teoriia prava / redkol.: O. V. Petryshyn (holova) ta in.; Nats. akad. Prav. nauk Ukrainy; Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy; Nats. yuryd. un-t imeni Yaroslava Mudroho, 2017. S. 600. 952 s. [ukr]. 21. Husarov S. M. Poniattia ta sutnist pravotvorchosti v Ukraini. *Pivdenoukrainskyi pravnychyi chasopys*. 2015. № 2. S. 56. S. 55–59. [ukr]. 22. Teoriia hosudarstva y prava: Uchebnyk Pod red. dokt. yuryd. nauk, prof., zasluh. deiatelia nauky RF R. A. Romashova, dokt. yuryd. nauk, prof., zasluh. deiatelia nauky RF V. P. Salnykova. Yzd. 2-e dop. y pererab. V 3-kh t. T.2. SPb.: Fond «Unyversytet», 2010. S. 165. 344 s. [rus]. 23. Laryn A. Yu. Teoriia hosudarstva y prava. Uchebnyk. (Seriia «Vysshaia shkola») Moskva: Knyzhnyi myr, 2011. S. 205. 288 s. [ukr]. 24. Zahalna teoriia derzhavy i prava Pidruchnyk dlia studentiv vyshchykh yurydychnykh zakladiv / M. V. Tsvik, O. V. Petryshyn, L. V. Avramenko ta in.; Za red. d-ra yuryd. nauk, prof., akad. NAPrN Ukrainy M. V. Tsvika, d-ra yuryd. nauk, prof., akad. NAPrN Ukrainy O. V. Petryshyna. Kharkiv: Pravo, 2009. S. 273. 584 s. [ukr]. 25. Skakun O. F. Teoriia prava i derzhavy: Pidruchnyk. Kyiv: Alerta; KNT; TsUL, 2009. S. 347–348. 520 s. [ukr]. 26. Husariev S. D., Tykhomyrov O. D. Yurydychna deontolohiia (Osnovy yurydychnoi diialnosti): Navch. posib. 3-te vyd. pererob. i dop. Kyiv: Znannia, 2008. S. 236. 495 s. [ukr]. 27. Pohrebniak S. P. Vtilennia pryntsyphu humanizmu v pravi. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy*. № 1 (48). Kharkiv: Pravo. 2007. S. 35. S. 33–42 [ukr]. 28. Skakun O. F. Teoriia prava i derzhavy: Pidruchnyk. Kyiv: Alerta; KNT; TsUL, 2009. S. 490. (520 s.) [ukr]. 29. Shevchuk S. V. Pryntsypp pravovoi vyznachnosti. Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia: u 20-t. Kharkiv: Pravo, 2016. T. 3. Zahalna teoriia prava. / redkol.: O. V. Petryshyn (holova) ta in.; Nats. akad. prav. nauk Ukrainy; Instytut derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy; Nats. yuryd. un-t imeni Yaroslava Mudroho. 2017. S. 616. 952 s. [ukr].

Tarakhonych T. I. Concept of Lawmaking Process in the context of the Legal Doctrine

The article emphasizes that the legal doctrine in general and the doctrine of lawmaking in particular have an important place and role both in general theoretical science and in the practical sphere.

The research characterizes the key scientific approaches to legal doctrine, more attention is focused on the doctrinal understanding of lawmaking and its features.

It is noted that the process of forming of the lawmaking doctrine involves the search for new ideas, the nomination of relevant hypotheses, the verification of their truth and reliability by time, the perception of them by the scientific community and ensuring the implementation of scientific provisions in the practical activities of law-making bodies.

The particular attention is focused on the fact that lawmaking is considered from different sides, namely as: legal category, type of legal activity, objectively stipulated legal phenomenon.

From the point of view of the legal category, lawmaking is a component of law formation and is aimed at adoption, changes and cancellation of legal norms.

Moreover, lawmaking is characterized as a type of legal activity.

It is emphasized that lawmaking as a legal phenomenon occupies an independent place and performs only its inherent role in the system of phenomena of legal reality, various types of legal understanding have a significant influence on it, for which certain contradictions are also inherent, it is due to the laws of development of the legal sphere of life of society and the state.

The research underlines that the concept of lawmaking is quite close to law formation, but not identical. Law formation is closely connected with the process of emergence, formation and action of law. Accordingly, law formation is a component of the process of lawmaking and can be carried out by both state bodies and civil society entities.

Another aspect of the analysis of the problem of lawmaking is determined, namely its relationship with rulemaking, which has a social and legal component. In this correlation, lawmaking refers specifically to the legal component of law formation.

It is emphasized that law-making activity is based on certain principles, ideas that together constitute the principles of lawmaking. They reproduce in a generalized form the peculiarities of law-making activity, are a criterion for its assessment, a value reflection of the activities of the right-making subject, can be fixed both by the norms of law and to be reflected at the doctrinal level.

In this view, the principles of lawmaking are defined as a set of scientifically based initial ideas, views, principles, which are the basic basis of the activities of legal entities and can be formalized in the norm of law.

The opinion of most scientists is supported, that the principles of lawmaking can be classified into basic and additional ones.

The basic principles of lawmaking include and substantiate the principle of democracy, publicity, professionalism, legal legality, humanism, etc. Among the additional principles of lawmaking, the principle of scientific, legal certainty, stability and dynamism, the principle of interconnection with practice, timeliness and social demand are singled out and characterized.

Key words: *Legal Doctrine, Doctrine of Lawmaking Process, Lawmaking, Legal Formation, Factors of the Lawmaking Doctrine, Principles of Lawmaking Process.*